

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Добржанського Олександра Володимировича на дисертацію Сиротюка Назара Васильовича «Часопис „Руслан” у суспільному, соціально-економічному та культурно-освітньому житті Галичини (кінець XIX – початок XX ст.)», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія» в галузі знань 03 «Гуманітарні науки»

Актуальність теми дослідження. Актуальність теми дисертаційного дослідження Н. В. Сиротюка зумовлена необхідністю переосмислення ролі засобів масової комунікації в процесах українського націєтворення на зламі XIX–XX ст. У цей період преса виступала не лише джерелом інформації, а й ключовим інструментом політичної мобілізації та формування національної ідентичності українців Галичини в умовах конституційної монархії Габсбургів. Часопис «Руслан», як орган Християнсько-суспільної партії та трибуна «новоєрівського» руху, займав унікальну нішу в медійному просторі, поєднуючи консервативні цінності з ідеями соціально-економічного прогресу, що потребує глибокого аналізу в контексті сучасної історичної науки.

Науковий інтерес до постаті Олександра Барвінського та керованого ним видання актуалізується потребою подолання застарілих радянських історіографічних стереотипів, які таврували християнсько-суспільний напрям як «угодовський» або «реакційний». Сьогодні, коли Україна шукає власні моделі соціокультурного розвитку, досвід «Руслана» у пропаганді економічної самоорганізації, кооперації та просвітництва виглядає надзвичайно раціональним. Дослідження Назара Сиротюка дозволяє реконструювати цілісну стратегію українських інтелектуалів того часу, спрямовану на перетворення селянської маси у свідому та економічно незалежну політичну націю.

Особливого значення робота набуває у світлі вивчення еволюції українського парламентаризму та міжпартійних дискусій початку ХХ століття. Часопис «Руслан» був активним учасником боротьби за виборчу реформу, відкриття українського університету та захист прав Греко-Католицької Церкви, що робить його неоціненним джерелом для вивчення механізмів формування громадянського суспільства. Аналіз журналістського контенту видання дозволяє простежити, як через щоденну друковану комунікацію закладалися підвалини соборності та державної незалежності, що робить висновки дисертанта важливими для розуміння генези сучасної української політичної культури.

Крім того, актуальність дослідження підсилюється необхідністю вивчення досвіду преси у вирішенні соціальних викликів, зокрема проблеми масової еміграції та захисту національної освіти. У часи глобальних міграційних процесів та інформаційних війн досвід «Руслана» у протидії зовнішній пропаганді (зокрема москвофільству) та збереженні зв'язку з діаспорою є надзвичайно повчальним. Таким чином, дисертація Н. В. Сиротюка є вчасним і вагомим внеском у вітчизняну історіографію, що заповнює значну прогалину у вивченні інтелектуальної та медійної історії Галичини.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах наукового напрямку кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Актуальні проблеми історії, культури, освіти, науки і техніки України» (державний реєстраційний номер 01110009915).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених у дисертації Сиротюка Н. В., забезпечується використанням комплексного підходу та репрезентативною джерельною базою. Автор продемонстрував глибоке володіння загальнонауковими та спеціально-історичними методами дослідження. Зокрема, застосування історико-

генетичного методу дозволило дисертанту простежити еволюцію редакційної політики часопису «Руслан» у контексті динамічних змін політичного ландшафту Галичини, а системно-структурний аналіз допоміг виявити ієрархію тематичних пріоритетів видання (від політичних гасел до практичних порад щодо кооперації та еміграції).

Обґрунтованість результатів дослідження ґрунтується на залученні широкого кола джерел, значна частина яких вперше введена до наукового обігу. Ключовим елементом доказової бази є масив чисел самої газети «Руслан» за період 1897–1914 рр., що дало змогу автору уникнути суб'єктивізму та представити об'єктивну картину діяльності видання. Використання документів особового походження (щоденників, епістолярії О. Барвінського, К. Студинського, О. Маковея) дозволило верифікувати публічні заяви часопису та порівняти їх із реальними мотивами й обставинами роботи редакційного колективу.

Наукові висновки дисертації логічно випливають із результатів аналізу фактичного матеріалу та відповідають поставленим завданням. Кожне положення, що виноситься на захист, підкріплене конкретними історичними фактами та статистичними даними (зокрема щодо тиражів, географії розповсюдження та кількості публікацій за певною тематикою). Автор не просто констатує факти, а здійснює їхню глибоку інтерпретацію, що дозволяє стверджувати про достовірність отриманих результатів.

Результати дослідження пройшли належну апробацію. Основні ідеї та висновки дисертації були оприлюднені на наукових конференціях різного рівня та опубліковані у фахових виданнях, що свідчить про їх верифікацію науковою спільнотою.

Таким чином, сукупність використаних джерел та методів дозволяє стверджувати, що наукові положення дисертації є доведеними, а висновки — об'єктивними та достовірними.

Наукова новизна результатів. Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим у вітчизняній історіографії

комплексним дослідженням діяльності часопису «Руслан» як цілісного суспільно-політичного та соціокультурного явища в історії Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. У роботі вперше на основі системного аналізу контенту видання та залучення маловідомих архівних документів реконструйовано стратегію «новоерівського» та християнсько-суспільного таборів щодо модернізації українського суспільства, розкрито специфіку висвітлення газетою аграрної реформи, кооперативного руху та еміграційних процесів як засобів національного самозбереження. Поглиблено розуміння ролі часопису у консолідації інтелектуальних еліт Галичини та Буковини, боротьбі за освітні права українців та утвердженні авторитету Греко-Католицької Церкви, а також уточнено місце видання у системі міжпартійної полеміки та протидії москвофільським впливам, що дозволило суттєво доповнити наукові уявлення про механізми функціонування преси як інструменту націєтворення в австрійський період.

Оцінка змісту та структури дисертації. Структура роботи є логічно вибудованою, підпорядкованою проблемно-хронологічному принципу та відповідає поставленим дослідницьким завданням. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

У вступі дисертант кваліфіковано обґрунтував актуальність теми, чітко сформульовано об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження. Визначено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані про їх апробацію.

У першому розділі «Історіографія, джерельна база та методологія дослідження» автор здійснив ґрунтовний критичний аналіз наукового доробку попередників. Сиротюк Н. В. систематизує літературу за хронологічним та тематичним принципами, виокремлюючи здобутки української (як материкової, так і діаспорної) та зарубіжної історіографії. Особливої уваги заслуговує характеристика джерельної бази, де центральне місце посідає корпус чисел часопису «Руслан». Автор доводить репрезентативність обраних джерел, серед

яких важливу роль відіграють архівні матеріали (фонди Барвінських, К. Студинського), що дозволило реконструювати «внутрішню кухню» редакції.

Другий розділ присвячений передумовам появи видання та його ідеологічній платформі. Дисертант переконливо доводить, що газета стала рупором «новоєрівської» течії та Християнсько-суспільної партії. Автор детально аналізує роль Олександра Барвінського у формуванні редакційної політики та простежує еволюцію взаємин редакції з іншими політичними таборами Галичини (народовцями, радикалами, москвофілами). Важливим є акцент на боротьбі часопису за впровадження фонетичного правопису та утвердження української ідентичності.

Третій розділ є одним із найбільш інноваційних у роботі. У ньому автор досліджує, як «Руслан» сприяв модернізації галицького села. Окрему увагу приділено: популяризації ощадно-позичкових кас та сільськогосподарських товариств; аналізу ставлення редакції до «заокеанської лихоманки», виокремлюючи практичні поради часопису задля захисту селян від зловживань агентів та збереження національної свідомості в еміграції; висвітленню селянських страйків та боротьби за парцеляцію земель.

Четвертий розділ розкриває роль видання як культурного просвітителя. Автор аналізує стратегію часопису у «боротьбі за школу» (від початкової до вищої), зокрема зусилля щодо створення українського університету у Львові. Вагомим є підрозділ про взаємодію часопису з Греко-Католицькою Церквою та висвітлення постаті митрополита Андрея Шептицького, що дозволяє зрозуміти роль релігійного фактора в консолідації українства.

У висновках підбито підсумки дослідження, які узгоджуються з поставленими завданнями та мають ознаки наукової новизни.

Список використаних джерел свідчить про високу ерудицію дослідника та залучення широкого пласту неопублікованих документів, що підтверджує достовірність наукових положень.

Академічна доброчесність. Дисертація є самостійним дослідженням. Перевірка тексту на наявність запозичень (системи StrikePlagiarism, Unicheck)

підтверджує високий рівень оригінальності матеріалу та дотримання Н. Сиротюком принципів академічної етики. Посилання на джерела оформлені коректно.

Дискусійні аспекти та рекомендації. Загалом високо оцінюючи дисертацію, вважаю за необхідне звернути увагу на декілька аспектів, які потребують уточнення або глибшого висвітлення:

1. У роботі варто було б детальніше зупинитися на фінансових механізмах виживання щоденної газети того часу: наскільки значною була роль передплати порівняно з політичними дотаціями чи меценатством.

2. Доцільно було б більше уваги приділити полеміці «Руслана» з москвофільською пресою, щоб наочніше продемонструвати ідейне протистояння в галицькому суспільстві.

3. Позитивно оцінюючи ґрунтовність аналізу діяльності часопису в межах Галичини, вважаємо за доцільне висловити побажання щодо ширшого висвітлення на шпальтах видання взаємодії галицьких і буковинських українців.

Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, а лише вказують на перспективи подальших досліджень.

Відповідність роботи встановленим вимогам. Представлена дисертаційна робота цілком відповідає кваліфікаційним критеріям, що висуваються до наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 «Історія та археологія» (галузь знань 03 «Гуманітарні науки»). Сформульовані положення, винесені на захист, є науково аргументованими, характеризуються новизною й підтверджені результатами проведеного дослідження. Здобувач послідовно та обґрунтовано реалізував поставлену мету й визначені завдання дисертації. Основні наукові положення роботи логічно структуровані та узагальнені у висновках. Назва дисертаційного дослідження повністю корелюється з його метою, структурною побудовою та змістовим наповненням.

Загальний висновок. Дисертація є завершеною науковою працею, що вирішує важливе наукове завдання. Робота відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України, та Паспорту спеціальності 032 «Історія та археологія».

Дисертаційне дослідження Сиротюка Назара Васильовича «Часопис „Руслан” у суспільному, соціально-економічному та культурно-освітньому житті Галичини (кінець XIX – початок XX ст.)», представлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 «Історія та археологія» (галузь знань 03 «Гуманітарні науки»), є самостійною та завершеною науковою працею. Високий науковий рівень дисертації засвідчує актуальність обраної проблематики, обґрунтованість наукових положень і висновків, вагомість отриманих результатів та їх новизну. Здобувач належно апробував результати дослідження у фахових наукових публікаціях. За змістом дисертаційна робота відповідає вимогам, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (змiнами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 р. № 341), а здобувач Сиротюк Назар Васильович заслуговує присудження наукового ступеня Доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія», галузь знань 03 «Гуманітарні науки».

Офіційний опонент

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії України
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

Олександр ДОБРЖАНСЬКИЙ

